

Hrvatska politika unutar Bosne i Hercegovine u kontekstu deklarativnoga i realnoga prostornog opsega Hrvatske zajednice / Republike Hercegovine

«Croatian Politics in Bosnia and Herzegovina in the Context of the Declarative and Realistic Spatial Coverage of the Croatian Community / Republic»

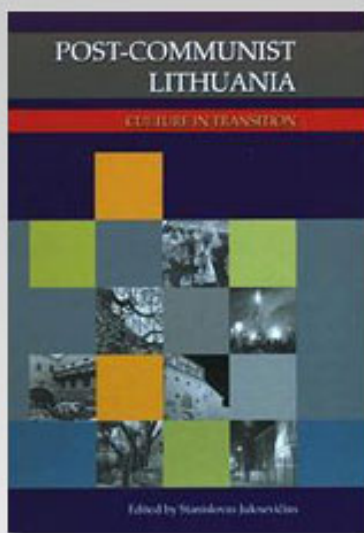
by Saša Mrduljaš

Source:

Social Research - Journal for General Social Issues (Društvena istraživanja - Časopis za opća društvena pitanja), issue: 4-5 / 2009, pages: 825-850, on www.ceeol.com.

The following ad supports maintaining our C.E.E.O.L. service

eBooks on Central, East and Southeast Europe

Post-Communist Lithuania. Culture in Transition

By **Helmutas Šabasevičius, Antanas Andrijauskas, Almantas Samalavičius, Skaidra Trilupaitytė**, et al.

Kultūros, Filosofijos ir Meno Institutas,
Vilnius, 2006.
(in English)

This book is devoted to an analysis of the complex and varied processes taking place in post-Communist Lithuania.

more on:
www.dibido.eu

HRVATSKA POLITIKA UNUTAR BOSNE I HERCEGOVINE U KONTEKSTU DEKLARATIVNOGA I REALNOGA PROSTORNOG OPSEGA HRVATSKE ZAJEDNICE / REPUBLIKE HERCEG-BOSNE (1991.–1994.)

Saša MRDULJAŠ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Centar Split, Split

UDK: 323(497.6=163.42)"1991/1994"

Pregledni rad

Primljeno: 1. 4. 2008.

Ovaj članak izrađen je u okviru znanstveno-istraživačkoga projekta "Hrvatski identitet i multikulturalnost Mediterana u doba globalizacije", šifra: 94-1941560-1546.

U ovom radu analizira se karakter pozicije hrvatske politike unutar BiH u kontekstu njezinih (inicijalnih) pozicija prema veličini hrvatske jedinice u složeno uređenoj BiH te njezina naknadnog djelovanja u tom smislu. Na temelju stečenog uvida iznosi se zaključak da su zbog iskazanih pretenzija u odnosu na niz srpskih i bošnjačkih etničkih prostora unutar BiH spomenute pozicije s pravom mogle biti negativno doživljene, poglavito na srpskoj i bošnjačkoj strani. No djelovanje hrvatske politike na uspostavu autonomne hrvatske teritorijalne jedinice u BiH uglavnom se svelo na hrvatske etničke prostore i na njihovu obranu, uz spremnost, izraženu na pregovorima vođenim pod okriljem međunarodne zajednice, da hrvatska jedinica obuhvaća čak i manje teritorija od veličine hrvatskih etničkih prostora u BiH.

Ključne riječi: Hrvati, Srbi, Muslimani/Bošnjaci, BiH, Hrvatska zajednica / Republika Herceg-Bosna, međunarodna zajednica

Saša Mrduljaš, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Centar Split, Poljana kraljice Jelene 1/I, 21 000 Split, Hrvatska.
E-mail: Sasa.Mrduljas@pilar.hr

HRVATSKE POZICIJE PREMA DRŽAVNOPRAVNOM STATUSU I UNUTRAŠNJEM UREĐENJU BOSNE I HERCEGOVINE

Na prvim bosansko-hercegovačkim (dalje: bh.) demokratskim izborima održanima krajem 1990. nadmoćnu su pobjedu odnijele nacionalno-afirmativne stranke. Tako je u Skupštini BiH Hrvatskoj demokratskoj zajednici BiH (HDZ BiH) pripalo 18,35%, Srpskoj demokratskoj stranci BiH (SDS BiH) 30,00%, a muslimanskoj/bošnjačkoj Stranci demokratske akcije (SDA) 35,83% zastupničkih mjesta (Herceg i Tomić, 1998.). Njihova raspodjela uvelike je odgovarala udjelima pojedinih naroda u ukupnom stanovništvu BiH (51.183 km²). Po popisu iz 1991., u njoj je od 4.377.053 stanovnika bilo 760.872 ili 17,38% Hrvata, 1.366.104 ili 31,21% Srba, 1.902.956 ili 43,48% Muslimana/Bošnjaka (dalje: Bošnjaci), 242.682 ili 5,54% Jugoslavena te 104.439 ili 2,39% ostalih (Gelo i sur., 1995.).

Unatoč tome što su se navedene stranke uspjele dogovoriti oko uspostave koalicijske vlasti, njihovo daljnje usuglašeno djelovanje bilo je krajnje otežano, poglavito zbog različitih gledišta na rješenje najvažnijega političkog pitanja u tadašnjoj Jugoslaviji – onog koje se odnosilo na njezino unutrašnje preustrojstvo. Pozicije između HDZ-a i SDS-a bile su radikalno suprotstavljene. U skladu s općehrvatskim opredjeljenjem i stavom same Hrvatske, HDZ BiH zalagao se za konfederalizaciju zajedničke države. Nasuprot tome, na temelju gotovo općega srpskog i opredjeljenja Srbije, SDS se zalagao za transformaciju Jugoslavije u unitarnu državnu tvorevinu. SDA je načelno bio za njezinu konfederalizaciju. Ipak, zbog bojazni od moguće srpske reakcije, dugo je bio spreman na izrazite "ustrojstvene" kompromise. Pa i na takve koji su gotovo vodili prihvatanju srpske, unitarističke, koncepcije (Filipović, 2000.; Izetbegović, 2001.).

Stvarni raspad Jugoslavije u lipnju 1991., otvorena velikosrpska agresija na Sloveniju i poglavito Hrvatsku te međunarodna podrška opstanku Jugoslavije, ali kao svojevrsne zajednice neovisnih država, koja je, pošto je u rujnu utemeljena Međunarodna konferencija o Jugoslaviji (MKBJ) pod vodstvom Petera Carringtona (EZ), konkretizirana već u inicijalnoj verziji Carringtonova plana od 4. 10. 1992. (Degan, 2002., 220; Ivanović, 2000., 72) – doveli su do toga da se osnovno političko pitanje u BiH svelo na pitanje njezina državnopravnog statusa i unutrašnjeg uređenja.

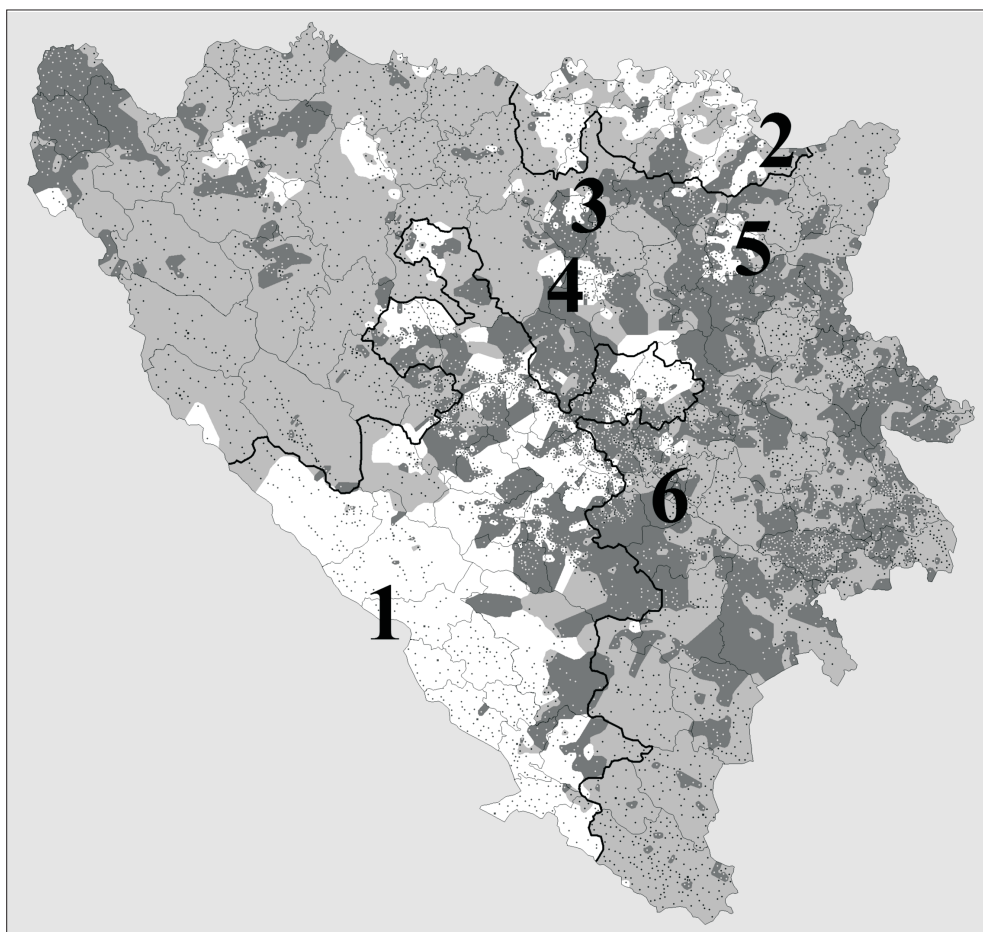
U novonastalim prilikama, protiveći se svakoj državnoj afirmaciji, osobito neovisnosti BiH, SDS je otpočeo djelovanje na formiranju srpske države na gotovo dvije trećine bh. teritorija te na njegovu pripajanje Srbiji. Formirao je niz "srpskih autonomnih oblasti", utemeljio poseban srpski parlament, organizirao referendum o ostanku bh. Srba u Jugoslaviji te po-

četkom 1992. proglasio Srpsku republiku u BiH, tj. buduću Republiku Srpsku (RS). Ujedno, pouzdavajući se u srbiziranu JNA, otpočeo je otvoreno prijetiti da će u slučaju proglašenja, odnosno međunarodnoga priznanja bh. neovisnosti nasilnim sredstvima, realizirati vlastiti državotvorni projekt (Begić, 1997.).

Međunarodna podrška jačanju republičkih subjektiviteta imala je presudan utjecaj na prestanak konceptualnoga prilagođavanja SDA srpskim političkim ciljevima te na njezino otvoreno zalaganje za državnu samobitnost BiH. Time su početkom listopada 1991. stvoreni uvjeti za nastanak neformalne hrvatsko-bošnjačke koalicije, koja, koristeći se pogodnim međunarodnim okolnostima, otpočinje djelovati prema bh. neovisnosti. SDA i HDZ zajednički usvajaju Memorandum (Pismo o namjerama) i Platformu o položaju BiH, pristaju na Carringtonov plan, upućuju zahtjev za neovisnošću BiH, izglasavaju Deklaraciju o suverenosti BiH, raspisuju referendum o neovisnosti BiH te na temelju njegovih afirmativnih rezultata proglašavaju njezinu neovisnost 3. 3. 1992. U konačnici, usuglašeno djelovanje SDA i HDZ-a okrunjeno je početkom travnja 1992. međunarodnim priznanjem BiH. Tada otpočinje i intenzivna srpska agresija unutar te zemlje (Magaš i Žanić, 1999.).

Unatoč zajedničkom djelovanju na postizanju bh. neovisnosti, SDA i HDZ radikalno su se razlikovale u svojim stavovima prema unutrašnjem uređenju BiH. Predstavljajući najbrojniju bh. etničku zajednicu, za koju se u skladu sa bh. demografskim trendovima moglo pretpostaviti da će vrlo skoro steći apsolutnu brojčanu nadmoć, SDA se zalagao za unitarnu, etnički nedecentraliziranu BiH. Onakvu kojoj bi političko-pravni identitet, na temelju načela "jedan čovjek jedan glas" i bošnjačke brojčane nadmoći, primarno određivali Bošnjaci (Izetbegović, 2001.; Kasapović, 2005.).

Ne dovodeći u pitanje svoju podršku državnoj neovisnosti i teritorijalnoj cjelovitosti, BiH HDZ zalagao se za njezino ustrojstvo kao složene (kon)federativne države konstituirane od samoupravnih, uvjetno rečeno nacionalnih, teritorijalnih jedinica. Na prekretnici 1991. i 1992. to se zalaganje posebice snažno očitovalo osnivanjem niza teritorijalno-samoupravnih hrvatskih zajednica (HZ) [Bosanska Posavina (BP), Herceg-Bosna (HB), Usora, Srednja Bosna, Soli, Vrhbosna], formiranjem alternativnoga referendumskeg pitanja po kojem bi eventualno neovisna BiH bila uređena kao složena država te čvrstim pristajanjem uz međunarodni Cuthileirov plan 18. 3. 1992. Po njemu je BiH trebala biti svojevrsnom (kon)federacijom triju etničkih teritorijalnih jedinica (Begić, 1997.; Rotim, 1997., knj. 1; Tuđman, 2005.)

Tanke linije – granice općina; točke – naselja; bijelo, sivo, tamno – hrvatski, srpski, bošnjački etnički prostori; podebljane linije – teritorijalni okvir HZ HB-a i HZ BP-a; 1, 2, 3, 4, 5, 6 – HZ: HB, BP, Usora, Srednja Bosna, Soli, Vrhbosna. Etničku kartu izradio dr. sc. Saša Mrduljaš prema podacima: Gelo i sur., 1995.

SLIKA 1
Etnička karta BiH
(1991.) i raspored HZ-a

Opredjeljenje HDZ-a BiH u svezi s unutrašnjim bh. uređenjem, koje će ostati aktualno praktički do danas, samo po sebi nije bilo ni pravno ni politički problematično. Hrvati su po Ustavu BiH imali status konstitutivnog, suverenog te Srbima i Bošnjacima jednakopravnog naroda (Ustavi..., 1974., 62, 70, 103; Amandmani..., 1990.). Nadalje, višenacionalne države nerijetko su uređene kao složene ili u njima postoje zahtjevi za takvim uređenjem, najčešće od brojčano manjinskih zajednica, što su Hrvati unutar BiH bili i ostali. Osim toga, svi planovi međunarodne zajednice za razrješenje bh. problematike predviđali su BiH formiranu od više ili manje autonomnih te primarno na etničkom principu utemeljenih teritorijalnih jedinica. S obzirom na to da su ih Hrvati bez iznimke pri-

hvaćali, opredjeljenje HDZ-a BiH nije bilo problematično ni u odnosu na međunarodno djelovanje. Doduše, u bitnome se razlikovalo od zahtjeva za uređenjem BiH kao unitarne države. No oni nisu mjera političke kvalitete te pravne i etičke fundiranosti opredjeljenja za složeno uređenu BiH.

Uz opredjeljenje za (kon)federalizacijom BiH ni usmjerenost HDZ-a BiH prema samoorganiziranju hrvatskoga naroda, koja se zasnivala na njegovu ustavnom statusu, nije bila problematična u prilikama kakve su vladale u BiH na prekretnici 1991. u 1992. Činjenica je da su se Hrvati morali osloniti na vlastite snage ako su se htjeli suprotstaviti najavljujanoj srpskoj agresiji. Već su u tom smislu bili dovedeni u poziciju da na određeni način institucionaliziraju i teritorijaliziraju vlastite obrambene potencijale. Osim toga, u odnosu na otvoreno pitanje unutrašnjeg uređenja BiH, zahtjevi HDZ-a BiH i SDA bitno su se razlikovali. Valja uzeti u obzir da je riječ o vremenu u kojem se i Bošnjaci samoorganiziraju te izgrađuju vlastiti aparat sile. A on može poslužiti i za nametanje bošnjačke vizije uređenja BiH. U takvim prilikama, bez samoorganiziranja na prostoru BiH izvan srpske kontrole, Hrvati su vrlo lako mogli dospjeti pod političku i vojnu dominaciju višestruko brojnijih Bošnjaka. Time bi, uz ostalo, izgubili utjecaj na kreaciju onakva unutrašnjeg uređenja BiH koje bi odgovaralo njihovom ustavnom statusu ili koje su smatrali najpoželjnijim.

Za razliku od legalnosti i legitimnosti opredjeljenja HDZ-a BiH za uređenjem BiH kao složene države te usmjerenja prema samoorganiziranju hrvatskoga naroda u toj zemlji, njegovo konkretno djelovanje oko toga pitanja već je u početnoj fazi uključivalo niz pravnih, političkih te prema međunarodnom pristupu BiH problematičnih elemenata. Jedan od njih očitovao se u samoinicijativno određenom opsegu HZ-a.

U priloženom radu analizirali smo karakter pozicione hrvatske politike unutar BiH dovođenjem u međusobni kontekst spomenutoga problematično određenog opsega HZ-a / HB-a i realne prostorne veličine koju je ista tvorevina zauzimala tijekom svoga trajanja, kao i veličine koju je hrvatska jedinica trebala imati po planovima međunarodne zajednice – planovima na koje su Hrvati odreda pristajali.

Na osnovi ustaljene prakse pri opisu i analizi međunarodnih i međuetničkih odnosa (Vukadinović, 1989., 134), vladajući smo politiku među Hrvatima, Bošnjacima i Srbima u BiH nerijetko poistovjećivali s nacionalnim imenima naroda koje su predstavljale. Jasno, to ne znači da unutar svakog od tri naroda, pa i unutar njihovih vodećih stranaka, nisu postojale političke snage koje su, konkretno oko pitanja relevantnih za naš rad, imale drugačije stavove od HDZ-a BiH, SDS-a BiH i SDA, tj. njihovih vodstava.

U vremenu o kojem je riječ nacionalna homogenizacija kod Hrvata, Srba i Bošnjaka doseže svoj vrhunac. U tom smislu politika HDZ-a i SDS-a unutar BiH uvelike je integralnim dijelom opće hrvatske, odnosno opće srpske vladajuće politike. Jednako kao što je i politika SDA u Srbiji i Crnoj Gori dijelom opće bošnjačke vladajuće politike. Pri tome je za uključivanje u opće nacionalne, vodeće političke strukture te u procese koje su poticale bila presudna volja Hrvata i Srba unutar BiH ili Bošnjaka s prostora Crne Gore i Srbije. Zbog toga je i karakter hrvatske, srpske, bošnjačke politike unutar tih zemalja presudno bio determiniran voljom vodeće hrvatske, srpske, bošnjačke stranke u tim državama. Stoga hrvatsku politiku unutar BiH tijekom promatranoga razdoblja dovodimo u kontekst političke djelatnosti vodstva tamošnjega HDZ-a.

Važno je napomenuti da se unutar istoga vodstva već potkraj 1991. pojavio raskol oko djelovanja prema složenom uređenju BiH, prije svega u odnosu na ulogu HZ-a. Dio koji je doveo do njihova utemeljivanja, predvođen Matom Bobanom (tada potpredsjednikom HDZ-a BiH), držao je da je projekt HZ-a svrsishodan. Nasuprot tome, drugi dio predvođen čelnicima stranke Stjepanom Kljujićem (do 2. 2. 1992.) i naknadno Milenom Brkićem (do 24. 10. 1992.) protivio se istom projektu, tj. načinu njegove provedbe, držeći da može ugroziti hrvatske pozicije u BiH i sigurnost same Hrvatske. Uvelike zbog podrške hrvatskoga državnog / nacionalnog vrha prevladala je "struja" Mate Bobana, koji je 14. 11. 1992. postao predsjednikom HDZ-a BiH. Tada je došlo i do konačne stranačke marginalizacije njezinih protivnika (v. Lucić, 2005.; Markešić, 2004.). S obzirom na temu našeg rada, na činjenicu da dio hrvatskog bh. čelništva koji se protivio HZ-u nije mogao spriječiti njihovo formiranje, na krajnji ishod u rhovništvu bh. HDZ-a – pod vodstvom te stranke 1992. uvjetno razumijevamo onaj njegov dio koji je "stajao" uz projekt HZ-a.

PROSTORNI OPSEG HERCEG-BOSNE

Osnivanje HZ-a HDZ BiH obrazlagao je potrebom obrane hrvatskoga naroda u tadašnjim, predratnim, vremenima. One su primarno trebale osigurati zaštitu od srpske agresije usmjerene, uz ostalo, na osvajanje velikoga dijela hrvatskih etničkih prostora. Pri tome se isticalo kako zbog svoje nefunkcionalnosti tu zaštitu ne može pružiti središnja vlast u Sarajevu. Ali iz Odluke o uspostavi, konkretno HZ HB-a, moglo se zaključiti da je njihov cilj i spriječiti mogućnosti da bošnjačka strana nametne hrvatskom narodu u BiH unitarno uređenje ("Polazeći od činjenice o neprihvatljivosti unitarnog modela ... hrvatski narod u BiH, suočen s opasnošću koja prijeti ..." Rotim, 1997., knj. 1, 517-519). Zapravo ta intencija, kao i to da se središnja vlast, zbog odlaska velike većine srpskih zastupnika i brojčane nadmoći bošnjačkih zastupnika u odnosu na

hrvatske, počinje sve više transformirati u polugu realizacije bošnjačkih interesa, bio je razlog hrvatskoga samoorganiziranja mimo nje. Ujedno, zajednice su formirane kao privremene tvorevine koje će opstojati dokle god se uz međunarodnu asistenciju ne iznađe odgovarajući vid unutrašnjeg uređenja BiH (Begić, 1997.; Ribičić, 2000.; Rotim, 1997., knj. 1).

Međutim, prilikom samog osnivanja HZ-a očitovali su se pokazatelji koji su s pravom mogli potaći sumnju u tvrdnje o njihovoj, isključivo obrambenoj ulozi. Takvoj koja bi bila usmjerena k zaštiti egzistencije i ustavnoga statusa hrvatskog naroda do iznalaska modela unutrašnjeg uređenja BiH kojim bi taj status bio trajno zaštićen. Obrambeno-zaštitnička uloga HZ-a pojmovno je trebala podrazumijevati brigu o Hrvatima, u teritorijalnom smislu prije svega brigu o zaštiti hrvatskih etničkih prostora. Dakle, većinski hrvatskih naselja unutar BiH i nenaseljenih krajeva koji gravitiraju tim naseljima. Hrvatski etnički prostori zauzimali su oko 20% BiH. Većina tih prostora uistinu se i našla unutar okvira brojnih HZ-a. No njihovim su dijelom proglašeni srpski i bošnjački etnički prostori koji su se nalazili na putu uklapanja HZ-a u kompaktne cjeline. Tako su samo dvije vodeće zajednice, odnosno HZ BP-a (B. Brod 12. 11. 1991.) te HZ HB-a (Grude 18. 11. 1991.) zajedno imale zauzimati oko 30% BiH.¹ Unutar njihova deklarativnog opsega hrvatski su etnički prostori zauzimali nekih 55%, bošnjački 26%, a srpski 19% teritorija.

Sastav stanovništva tih zajednica dodatno je bio na hrvatsku "štetu". Unutar njihovih deklarativnih okvira obitavao je po popisu iz 1991. godine 1,238.512 stanovnika, od čega 556.274 ili 44,91% Hrvata, 398.029 ili 32,14% Bošnjaka, 203.612 ili 16,44% Srba, 56.092 ili 4,53% Jugoslavena te 24.505 ili 1,98% ostalih.²

Uz navedeno, tijekom inicijalnih pregovora pod okriljem međunarodne zajednice, koji otpočinju u veljači 1992. i imaju za cilj apsolvirati bh. problematiku posredstvom uređenja BiH kao složene države, hrvatska strana za vlastitu nacionalnu jedinicu također traži nekih 30% teritorija BiH [glavnina prostora HZ BP-a i HZ HB-a te hrvatske enklave oko Žepča, Banje Luke i Prijedora] koji bi uz hrvatske uključivao i velike dijelove bošnjačkih i srpskih etničkih prostora (uvid u zemljovid posredstvom: Ivanović, 2000., 408).

Svakako, HDZ BiH nije mogao računati s tim da će međunarodna zajednica pristati da se unutar okvira hrvatske jedinice nađu svi prostori proglašeni dijelom HZ-a ili traženi prilikom pregovora. To više što su pojedini HZ-i, dijelovi pojedinih HZ-a te niz prostora koji su na pregovorima traženi za hrvatsku jedinicu bili prostorno odvojeni od koliko-toliko kompaktnih hrvatskih etničkih prostora unutar BiH te okruženi etničkim masivima drugih dvaju naroda.

➤ **TABLICA 1**
Postotak u
stanovništvu općine

Općine	Hrvati	Bošnjaci	Srbi
HZ BP-a			
B. BROD	41,0	12,0	33,4
B. ŠAMAC	44,7	6,8	41,3
BRČKO	25,4	44,1	20,7
DERVENTA	38,9	12,5	40,6
DOBOJ (dio)	92,4	0,2	3,7
GRADAČAC	15,2	59,8	19,8
MODRIČA	27,5	29,1	35,2
ODŽAK	54,4	20,7	18,9
ORAŠJE	75,1	6,7	14,9
HZ HB-a			
BUGOJNO	34,2	42,0	18,5
BUSOVAČA	48,2	44,8	3,3
ČAPLJINA	53,7	27,5	13,5
ČITLUK	98,3	0,7	0,1
FOJNICA	40,6	49,2	1,0
G. VAKUF	42,5	55,8	0,4
GRUDE	99,1	0,0	0,1
JABLANICA	18,1	71,7	4,0
JAJCE	35,1	38,6	19,2
KAKANJ	29,6	54,6	8,8
KISELJAK	51,9	40,5	3,1
KONJIC	26,2	54,3	15,1
KOTOR VAROŠ	29,0	30,1	38,1
KREŠEVO	70,0	22,7	0,5
KUPRES	39,6	8,3	50,6
LIVNO	72,2	14,3	9,6
LJUBUŠKI	92,2	5,6	0,2
MOSTAR	34,0	34,6	18,8
NEUM	87,7	4,4	4,8
N. TRAVNIK	39,6	37,9	13,3
POSUŠJE	99,0	0,0	0,1
PROZOR	62,0	36,6	0,2
SKENDER VAKUF (dio)	98,5	0,1	0,1
STOLAC	33,1	43,4	21,0
ŠIROKI BRIJEG	98,9	0,0	0,5
TOMISLAVGRAD	86,6	10,5	1,9
TRAVNIK	36,9	45,0	11,0
TREBINJE (dio)	80,2	1,8	16,5
VAREŠ	40,6	30,2	16,4
VITEZ	45,5	41,3	5,4

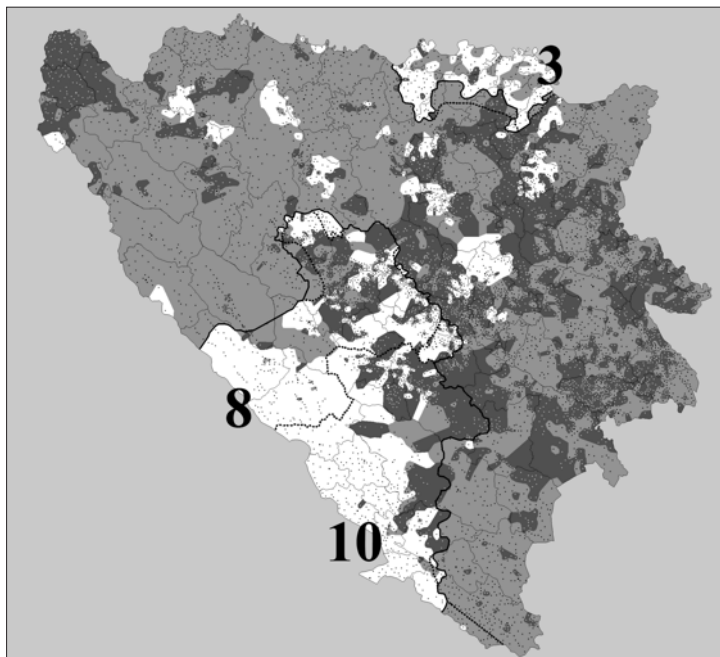
Prema: Gelo i sur., 1995.

Ujedno, hrvatska je strana dosta nezgrapno odredila prostorni opseg HZ-a / hrvatske jedinice zahtijevane prilikom pregovora. U njihov je okvir uključila, u skladu s granicama pojedinih općina, niz teritorija drugih dvaju naroda koji nisu stajali na putu "zaokruživanja" hrvatske jedinice, a koji su joj u-

manjivali hrvatski karakter. Proglašavanje "prekomjernih" prostora dijelom HZ-a ili njihovo traženje prilikom pregovora trebalo bi promatrati prije svega kao pokušaje da se prilikom nužne, pregovaračke redukcije maksimalističkoga zahtjeva stvore uvjeti za nastanak, u prostornom smislu optimalno zamišljane hrvatske cjeline unutar BiH, te da se "izgubljenim" krajevima osigura što povoljniji status unutar bošnjačke i srpske jedinice.

Sudeći pak po prostornom smještaju hrvatskih etničkih prostora u BiH, temeljnom okviru HZ BP-a i HZ HB-a te izjavama tada vodećih hrvatskih dužnosnika (Begić, 1997., 66), optimalan opseg hrvatske jedinice zamišljao se, uz određene korekcije, približno onakvim kakvim je bio okvir Banovine Hrvatske u BiH (1939.–1941.). Isključivanjem iz tako određenog okvira perifernih srpskih te bošnjačkih prostora koji su umanjivali njegov hrvatski karakter, a uključivanjem relativno uklopljivih hrvatskih prostora koji bi ga osnažili, dobio bi se prostorni opseg hrvatske jedinice koja bi zauzimala oko 26% BiH.

➡ SLIKA 2
Optimalan opseg
hrvatske jedinice u BiH
i "hrvatske" provincije
Vance-Owenova
plana

Tanke linije – granice općina; točke – naselja; bijelo, sivo, tamno – hrvatski, srpski, bošnjački etnički prostori; podebljane linije – optimalni obim hrvatske teritorijalne jedinice; 3, 8, 10 – provincije Vance-Owenovog plana; podebljane / točkaste linije – granice provincija 3, 8 i 10. Etničku kartu izradio dr. sc. Saša Mrduljaš prema podacima: Gelo i sur., 1995.

Na tom je prostoru po popisu iz 1991. živjelo 1,009.499 stanovnika, od čega 514.228 ili 50,94% Hrvata, 291.232 ili 28,85%

Bošnjaka, 141.805 ili 14,05% Srba, 44.043 ili 4,36% Jugoslavena te 18.191 ili 1,80% ostalih. Unutar optimalnog okvira hrvatske jedinice hrvatski bi etnički prostori zauzimali oko 61%, bošnjački 25%, a srpski 14% teritorija. Prilikom pregovora o uređenju BiH koji su pod okriljem međunarodne zajednice vođeni potkraj 1992. hrvatski su čelnici predlagali da hrvatski samoupravni prostor u BiH obuhvaća upravo četvrtinu njezina teritorija (Sl. Dalmacija, 9/12/92., zadnja stranica).

Uzimajući u obzir izloženo, može se zaključiti da se prilikom uspostave HZ-a na njih s pravom moglo gledati kao na tvorevine koje bi trebale poslužiti ne samo obrani hrvatskoga naroda ili kao konkretan poticaj (kon)federalizaciji BiH nego i kao sredstvo nametanja hrvatske etničke vlasti pojedinim srpskim i bošnjačkim etničkim krajevima koji se nalaze na "putu" nastanka prostorno optimalne hrvatske teritorijalne jedinice u toj zemlji.

Usprkos tome, razvoj događaja nakon priznanja bh. neovisnosti, izbijanja otvorene srpske agresije te intenziviranja međunarodnog angažmana oko BiH jasno je pokazao da HZ-i, koji su se u listopadu 1992. udružili u jedinstvenu HZ HB-a nisu imali potencijal ni da značajnije ostvare svoju obrambenu ulogu te da Hrvati ili nisu mogli ili nisu ni namjeravali nametati svoju vlast srpskim i bošnjačkim etničkim prostorima koje su proglasili njihovim dijelom.

HERCEG-BOSNA U OKOLNOSTIMA SRPSKE AGRESIJE

U "trenutku" proglašenja HZ-a Srbi su već kontrolirali vlastite te, posredstvom srbizirane JNA, dio etničkih prostora drugih dvaju naroda tj. više od polovice BiH. S obzirom na taj realitet, proglašenje pojedinih srpskih krajeva dijelom HZ-a nije imalo nikakvo konkretno značenje. Ti su prostori bili čvrsto pod srpskom vlašću i Srbi su ih, najčešće uz okolne hrvatske i bošnjačke teritorije, smatrali dijelom RS. U okolnostima izrazite srpske vojno-tehničke nadmoći, u vremenu kad se tek formira hrvatska oružana sila u BiH, Hrvati nisu bili u prilici nasilno mijenjati postojeće stanje. Zadovoljavali su se kontrolom vlastitih etničkih prostora, pripremali na njihovu obranu te, svjesni mogućnosti poraza u eventualnom sukobu sa Srbima, podržavali mogućnost sporazumnog rješenja – onoga do kojeg je trebalo doći pregovorima vođenima pod okriljem međunarodne zajednice. Svojim prihvaćanjem Cuthileirova plana, gotovo odmah nakon proglašenja HZ-a očitovali su svoju spremnost da u interesu svestrano prihvatljivog uređenja BiH njihova autonomna jedinica bude znatno manja od teritorija koje su u početku proglasili svojim.

Prostorni rezultati do kojih je došlo nakon izbijanja agresije, kojom su Srbi pokazali da nisu voljni kompromisno rješa-

vati svoje odnose s druga dva naroda, dakle i s Hrvatima – jasno su upućivali na činjenicu da Hrvati ne samo što nisu imali potencijal za zauzimanje srpskih krajeva proglašenih dijelom HZ-a nego ni za obranu vlastitih etničkih prostora koje su Srbi namjeravali zauzeti. Hrvatske vojne snage, institucionalizirane otpočinjanjem agresije na Hrvatsko vijeće obrane (HVO), združeno s bošnjačkom Armijom BiH (ABiH) u Oružane snage BiH, doživljavaju poraze gotovo na svim "spornim" prostorima između RS i HZ-a (Kupres, Jajce – Dobretići, Bosanska Posavina). Ujedno Srbi osvajaju i hrvatske etničke prostore unutar Bosanske krajine koji nisu bili dijelom HZ-a i na kojima im nije pružen (osjetniji) otpor. Do kraja 1992. pod svojom su kontrolom imali oko 63% BiH. Na tom je prostoru, prema popisu iz 1991., živjelo oko 212.000 Hrvata. Oni su u golemoj većini izbjegli pred srpskim snagama ili su naknadno protjerani.

Jedini između HZ-a i RS "sporni" prostor na kojem su tijekom 1992. hrvatske snage postigle trajan uspjeh nalazio se u pretežno Hrvatima nastanjenom dijelu istočne Hercegovine. No i u ovom je slučaju riječ bila o prostoru što ga Hrvati izbijanjem agresije nisu uspjeli obraniti, koji je dospio pod srpsku okupaciju te koji je tek naknadno oslobođen. Bitno je naglasiti da su svojom platformom unitarne BiH na sve "sporne" prostore između RS i HZ-a pretendirali i Bošnjaci. Ali na njihovu najvećem dijelu bili su brojčano i vojno slabiji u odnosu na druga dva naroda, pa nisu mogli računati s većim političko-vojnim uspjesima.

Sve u svemu, unatoč tome što je dio srpskih etničkih prostora proglašen dijelom HZ-a, Hrvati nisu namjeravali te prostore nasilno uključivati u njezin okvir. Uspješnost srpske agresije pokazala je da takvo što nisu ni mogli. Najveći dio ne samo srpskih nego i njima susjednih, od Srba osvojenih, bošnjačkih etničkih prostora proglašenih dijelom HZ-a / HB-a nikad nije bio efektivnim dijelom te tvorevine. Na prostorima koji su se nakon agresije našli pod kontrolom HVO-a živjelo je, prema popisu iz 1991., tek nekih 34.000 Srba. Uglavnom u Mostaru i pojedinim srpskim naseljima u hrvatskom okruženju. Najveći dio njih ili se nakon prodora hrvatskih snaga povukao sa srpskom vojskom ili je protjeran ili se naknadno iselio.

Gledano iz bošnjačke ideološke perspektive, svako hrvatsko teritorijalno samoorganiziranje, pa i ono koje bi se zasnilo isključivo na hrvatskim etničkim prostorima, bilo je neprihvatljivo. No utemeljivanje HZ-a, koji vlastitim dijelom proglašavaju i niz bošnjačkih etničkih prostora, s pravom se moglo doživjeti kao egzistencijalna prijetnja bošnjačkoj zajednici, poglavito u vremenu kad se sa srpske strane najavljuje zauzimanje gotovo dvije trećine BiH, a time i osvajanje velikoga dijela bošnjačkih teritorija.

No vrlo brzo nakon osnivanja HZ-a pokazalo se da unatoč megalomanskom, deklarativnom određenju njihova opsega HDZ BiH nije namjeravao ni odnose s Bošnjacima regulirati silom; nametanjem hrvatske etničke vlasti bošnjačkim prostorima proglašениh dijelom HZ-a, već političkim dogovorom. Potvrda takva opredjeljenja očitovala se već u hrvatskom doprinosu afirmaciji prethodno stvorene, konstruktivne dimenzije hrvatsko-bošnjačkih relacija – one koja je omogućila nastanak koalicije između dva naroda i postizanje bh. državne neovisnosti. Konkretno, nakon njezina postizanja Hrvati su, unatoč etabliranju HZ-a, nastavili zajedno s Bošnjacima sudjelovati u institucijama države BiH, koordinirati s njima svoje obrambene napore, uvježbavati određene formacije i pojedince iz ABiH. Hrvatska je primila mnoštvo bošnjačkih izbjeglica, osiguravala liječenje bošnjačkih vojnika i civila, pružala Bošnjacima pomoć u hrani, lijekovima itd. (Marijan, 2004.; Galbraith, 2006.; Praljak, 2007.). Prikazani oblici hrvatskoga djelovanja svakako su umanjivali negativan utjecaj koji je deklarativni opseg HZ-a imao na hrvatsko-bošnjačke odnose. Ipak, da iz formalno određene veličine HZ-a nije proizlazila nekakva hrvatska spremnost za nasilno podvrgavanje "svojih" bošnjačkih prostora, najsnažnije se očitovalo u sljedećem.

Naime, srpsku su agresiju Hrvati dočekali obrambeno mnogo pripravniji od njima susjednih Bošnjaka. Na pojedinim prostorima BiH, posebice onima s prevladavajućim hrvatskim življem, zapravo su hrvatske obrambene pripreme jedino i bile efikasne. Iz tog su se razloga borbeno spremni i sposobni Bošnjaci tih prostora (Livno, Tomislavgrad, Prozor, Čapljina, Mostar, Stolac itd.) u cijelosti ili velikim dijelom izravno uključivali u HVO (u kojem su uglavnom ostali do kulminacije hrvatsko-bošnjačkoga ratnog sukoba polovicom 1993.). Štoviše, nakon izbijanja agresije čak je i na pojedinim, većinski bošnjačkim, prostorima koji nisu (u cijelosti) proglašени teritorijem HZ-a (npr. općina Maglaj) organizacija obrane prepuštena HVO-u (Marijan, 2004., 225). S obzirom na navedeno, na najvećem dijelu obranjenih prostora HZ-a Hrvati su početkom rata bili vojno superiorniji Bošnjacima. Tada su imali odgovarajuću priliku da "svoje" etnički heterogene, podjednako hrvatske i bošnjačke krajeve pokušaju čvrsto smjestiti pod svoju vlast. No mjesto toga Hrvati su u bitnome pridonijeli iščezavanju te prilike. U prvom redu dali su izrazit doprinos naoružavanju bošnjačke ABiH – i na razini BiH i na prostorima koje su smatrali dijelom HZ-a. Osim toga, nisu pokušavali zaustaviti njezino etabliranje na teritoriju "svojih" zajednica, pa ni na spomenutim, većinski hrvatskim, prostorima koje su obranili ili oslobodili oslanjajući se prije svega na

vlastite snage i na kojima su takvo etabliranje mogli spriječiti bez većeg angažmana [lokalne jedinice ABiH na prostoru općine Prozor, Prva mostarska brigada, brigada Bregava (Stolac) itd]. Štoviše, spomenutim naoružavanjem davali su prilog jačanju ABiH i na tim i na preostalim prostorima koje su smatrali dijelom HZ-a. Napokon, nisu spriječili nastanjivanje desetaka tisuća bošnjačkih izbjeglica kao ni lociranje bošnjačkih oružanih formacija pristiglih s teritorija pod srpskom kontrolom na prostore koje su proglasili dijelom HZ-a. Doseljnjem tih izbjeglica osjetno je umanjen njihov hrvatski etnički karakter, dok je dotokom novih bošnjačkih snaga dodatno umanjena snaga HVO-a na "njihovu" tlu.

Krajnji rezultat naoružavanja Bošnjaka, etabliranja ABiH na prostorima HZ-a kao i njihovo "preplavlivanje" bošnjačkim izbjeglicama i oružanim formacijama izbjeglog življa nije bio tek u nestanku mogućnosti za hrvatsko ovladavanje bošnjačkim prostorima unutar HZ-a. Time su stvorene odgovarajuće pretpostavke da u slučaju izbijanja hrvatsko-bošnjačkih oružanih sukoba upravo hrvatska strana, tj. hrvatski etnički prostori, budu egzistencijalno ugroženi. Jer već na prekretnici 1992. i 1993. najveći dio HVO-a, koji je tada brojio oko 35.000 – 50.000 vojnika, nalazio se, u skladu s razmještajem, u okruženju ABiH koja je raspolagala sa 200.000 – 260.000 ljudi (Magaš i Žanić 1999., 191; Marijan, 2004., 226; Shrader, 2003., 50-51), koja je čak i na tlu (jedinstvene) HZ HB-a uglavnom bila prostorno-komunikacijski povezana te podjednako tehnički opremljena kao i HVO.

U prikazanim, za Hrvate izrazito nepovoljnim, okolnostima vlast se HB-a sa sjedištem u Mostaru uglavnom ograničavala na hrvatske etničke prostore obranjenoga dijela BiH – na nekih 16% bh. teritorija. Središnja, *de facto* bošnjačka, vlast sa sjedištem u Sarajevu istodobno je kontrolirala obranjene, pretežno bošnjačke, etničke prostore, uključujući i one koji su deklarativno bili dijelom HB-a – ukupno oko 21% BiH.

To što su Hrvati čak i pridonijeli tome da njihove pozicije u slučaju izbijanja hrvatsko-bošnjačkog oružanog sukoba budu svedene na razinu egzistencijalne ugroženosti govorilo je, uz ostalo, i o tome da nisu ozbiljnije računali ni s mogućnošću nametanja bošnjačke vlasti obranjenim hrvatskim etničkim prostorima niti da su se za takvo što pripremali. Općenito, da nisu predviđali hrvatsko-bošnjački ratni sukob. Stoga je razumljivo tadašnje hrvatsko sudjelovanje u izravnim hrvatsko-bošnjačkim pregovorima ili onima vođenim pod okriljem MKBJ, kojom je tada rukovodio David Owen (EU) i Cyrus Vance (UN), posredstvom kojih se pokušavalo nadići hrvatsko-bošnjačke "ustrojstvene" suprotnosti. Hrvatski pak doprinos uspjehnosti tih pregovora posebice se snažno očitovao u iskazanoj

spremnosti da se odustane od tadašnjega vida hrvatskoga samo-organiziranja nakon iznalaska rješenja koje bi na adekvatan način reguliralo status hrvatskoga naroda u BiH (Tuđman, 2005., 212-214).

To što Hrvati zapravo nisu bili u prilici vojno nametnuti svoju vlast Bošnjacima s prostora HB-a, što su je bili spremni rasformirati nakon iznalaska trajnoga rješenja za BiH, što su se do njegova iznalaska zadovoljavali kontrolom vlastitih etničkih prostora nije moglo zadovoljiti bošnjačku stranu. Doduše, njezine egzistencijalne pozicije nisu bile ugrožene hrvatskim djelovanjem, no ono je sprečavalo ostvarenje bošnjačke političke platforme unitarne BiH na cjelokupnoj prostornosti te zemlje. Hrvatska spremnost na dogovorno razrješenje hrvatsko-bošnjačkih koncepcijskih suprotstavljenosti također nije mogla dovesti do afirmativnoga bošnjačkog odnosa prema hrvatskoj strani. Jer Hrvati su dogovorima htjeli dobiti bošnjački "blagoslov" za postojanje hrvatske jedinice unutar složeno uređene BiH – takve kojoj bi okvir bio određen u dogovoru s Bošnjacima i unutar koje bi bošnjački status bio odgovarajuće reguliran. No u skladu sa svojim opredjeljenjem prema unutrašnjem uređenju BiH, Bošnjaci nisu bili spremni prihvatiti ni složenu BiH ni bilo kakvu hrvatsku jedinicu unutar nje. Uzme li se u obzir da Hrvati od ideje uspostave takve jedinice nisu odustajali, da je kontrola HVO-a nad obranjenim hrvatskim prostorima olakšavala put do njezine uspostave, da su i od Bošnjaka bili spremni braniti te prostore, tad je jasno da su i bez problematike koju je mogao izazvati deklarativni opseg HB-a hrvatsko-bošnjački odnosi imali više nego dovoljan potencijal za destruktivnu artikulaciju, osobito pri prostornoj isprepletenosti Hrvata i Bošnjaka i njihovih oružanih formacija, u vremenu nedostatne izgrađenosti vojnog ustroja HVO-a i ABiH, u uvjetima kad visoka doza agresivnosti, potaknute ratnim zbivanjima, uvelike određuje i same međuljudske odnose.

U danim okolnostima već u drugoj polovici 1992. na lokalnoj razini izbija niz hrvatsko-bošnjačkih oružanih sukoba (Sarajevo, Kiseljak, Novi Travnik, Prozor). Unatoč opredijeljenosti hrvatskoga političkog vodstva za kompromis s Bošnjacima, na spremnost da se u odnosu na njih tek brane hrvatski etnički prostori, zasigurno su poticaji za izbijanje sukoba dolazili i od lokalnih hrvatskih političkih i vojnih struktura. Takav vid njihova djelovanja nije utjecao na preusmjeravanje hrvatskoga vodstva prema kompromitirajućem, agresivnom djelovanju. Ono zajedno s bošnjačkim čelništvom s uspjehom smiruje tada aktualne hrvatsko-bošnjačke oružane konfrontacije i nastavlja s pokušajima dogovornoga nadilaženja koncepcijskih suprotnosti oko unutrašnjeg uređenja BiH (Krm-potić i sur., 1998.).

HERCEG-BOSNA U OKOLNOSTIMA HRVATSKO-BOŠNJAČKOGA RATNOG SUKOBA

Međunarodni Vance-Owenov plan ustrojstva BiH kao unitarne decentralizirane države (Owen, 1998., 98), koji je u siječnju 1993. predstavljen i ponuđen bh. stranama na prihvaćanje, nudio je, za razliku od Cuthileirova plana, preciznu unutrašnju podjelu BiH na deset prostorno već određenih provincija. Unatoč tome što formalno nisu bile definirane kao provincije "svojih" najbrojnijih naroda, općenito su doživljavane upravo tako. Shodno tome, kao i činjenici da su prema popisu iz 1991. Hrvati bili etničkom većinom unutar provincija 3, 8 i 10 (vidjeti zemljovid), one su doživljavane kao hrvatske. Taj doživljaj, kao i to da su iste provincije zauzimale 26% BiH, da su se prostorno gotovo poklapale s prostornošću optimalno zamišljane hrvatske jedinice, doveli su do toga da su Hrvati prihvatili Vance-Owenov plan odmah nakon njegova objavljivanja. Uz uvjerenje da tim planom, poduprtim međunarodnim autoritetom, nastaje BiH u kojoj će na odgovarajući način biti zaštićene hrvatske pozicije. Implicitno, takav je stav podržavao ukidanje HB-a i uvjerenje da uz međunarodnu protekciju, koju je jamčilo prihvaćanje plana, zaštita hrvatskih pozicija nije presudno vezana uz vlastiti obrambeni potencijal.

Međutim, prije no što su se očitovale eventualne, na bh. prilike stabilizirajuće mogućnosti Vance-Owenova plana, njegova je pojava dovela do izrazitoga pogoršanja hrvatsko-bošnjačkih odnosa. Ponuđeni "banovinski" raspored provincija te čak i od samih kreatora međunarodnoga plana poticana percepcija tih provincija kao nacionalnih imao je u slučaju Hrvata sasvim konkretan cilj: da se njihovo zadovoljstvo predstavljenom unutrašnjom podjelom iskoristi za hrvatsko prihvaćanje plana koji zapravo predviđa unitarnu BiH. I u tome su kreatori plana uspjeli, realizirajući time i bošnjačke ciljeve.

Problem je bio u tome što su i Bošnjaci bili usredotočeni na "vlasništvo" nad provincijama. Unatoč predratnoj hrvatskoj većini unutar obranjenoga dijela 8. i 10. provincije (provincija br. 3 gotovo se u cijelosti nalazila unutar RS), one su nakon masovnoga doseljavanja bošnjačkih prognanika postale dodatno ili većinski bošnjačke. Provinciju br. 8 sami su čelnici MKBJ, prije službene prezentacije plana, u osnovi doživljavali kao bošnjačku. Kako kaže David Owen: "Vance i ja vjerovali smo da na bilo kojim budućim izborima Hrvati neće imati zajamčenu većinu u travničkoj pokrajini, no nije nam bilo u interesu previše na to upozoravati" (Owen, 1998., 120). Osim toga, bošnjačke krajeve unutar njih kontrolirala je ABiH, istodobno okružujući (svojom lociranošću) hrvatske etničke teritorije u njihovu središnjem i sjeverom dijelu. U tim prili-

kama, percepcija rečenih provincija kao hrvatskih kod Bošnjaka je izazivala bojazan od mogućnosti političkoga gubitka velikoga dijela prostora na kojima su bili i etnički i vojno snažniji. Tu bojazan nije umanjivalo to što se Hrvate dovelo do pozicija da prihvate unitarnu BiH, takvu unutar koje bi bošnjački utjecaj bio dominantan ne samo na državnoj nego i na razini "spornih" provincija.

Nedorečenosti u svezi s "vlasništvom" nad "spornim" provincijama te usredotočenost i Hrvata i Bošnjaka na to pitanje, uz gotovo potpuno zanemarivanje njegova temeljnog, unitarnog značaja, produbile su postojeće ozračje straha i nepovjerenja te dovele do intenziviranja i širenja lokalnih hrvatsko-bošnjačkih oružanih sukoba. Usprkos konstantnim pokušajima usmjerenim na njihovo zaustavljanje, koji su uz ostalo rezultirali time da se u ožujku 1993. "sporne" provincije nedvosmisleno definiralo kao provincije obaju naroda te konačnim bošnjačkim prihvaćanjem plana (Krmpotić i sur., 1998., 248, 255) – sukobi nisu prestajali. Štoviše, nakon njegove propasti, do koje dolazi u svibnju, ti sukobi prerastaju u otvoreni rat.

Naime, nakon konačnoga srpskog odbijanja Vance-Owenova plana međunarodna je zajednica, ne želeći ga vojno nametati, pristala izići ususret srpskim zahtjevima. Konkretno, zahtjevu za priznavanje srpske jedinice koja bi unutar (kon)federativno uređene BiH zauzimala oko polovice prostorno uvezanog teritorija. U osnovi je riječ bila o povratku pristupu prethodno očitovanom u Cuthileirovu planu (Owen, 1998., 237). Bitna razlika u odnosu na taj plan, koji nikad nije odredio opseg nacionalnih jedinica, bila je u tome što su se pri novoj, trodijelnoj unutrašnjoj podjeli BiH Hrvati i Bošnjaci, u nemogućnosti da vojno reduciraju RS, unaprijed morali zadovoljiti time da će se njihove jedinice prostirati tek na preostaloj polovici bh. teritorija.

Mada je za Hrvate spomenuti pristup značio odustajanje od optimalnoga prostornog obima i veličine hrvatske jedinice (oko četvrtine BiH) – moglo se očekivati da će ga podržati. Jer za razliku od prethodnog, nudio im je priliku za uspostavu vlastite teritorijalne jedinice nad nekih, kako se početno držalo, 20% BiH. Istodobno, novoiskazani međunarodni pristup izazvao je pravi šok u bošnjačkoj zajednici. Ne samo da joj je oduzimao nade u mogućnost transformacije cjelokupne BiH u *de facto* bošnjačku nacionalnu državu nego je istodobno vodio fiksiranju apsolutne bošnjačke vlasti nad nekih 30% bh. prostornosti (Owen, 1998., 240, 242). Takvo što bošnjačko je vodstvo htjelo izbjeći pošto-poto. Ali do promjene međunarodnoga pristupa BiH moglo se doći samo političko-vojnom promjenom unutrašnjih bh. odnosa u bošnjačku korist. Do te promjene Bošnjaci nisu mogli doći angažma-

nom prema Srbima koji su im bili izrazito vojno superiorni. To se pokazalo i u prvoj polovici 1993., kad su, svodeći Goražde, Žepu i Srebrenicu na opkoljene enklave, osvojili niz do tada bošnjačkih dijelova istočne Bosne – ukupno oko 3% BiH. Osim toga Srbi su bili spremni pod sankcijama i izolacijom ustrajati na ostvarenju svojih ciljeva. Ujedno su imali i protekciju pojedinih međunarodnih krugova. Nasuprot tome, tijekom lokalnih hrvatsko-bošnjačkih sukoba jasno se uočila nadmoć ABiH prema HVO-u. Tada je ne samo uspjela osvojiti niz hrvatskih etničkih teritorija (unutar općina Konjic, Zenica itd.) nego i međusobno vojno razdvojiti srednjobosanske hrvatske etničke prostore te ih "odsjeći" od najhomogenijega hrvatskog dijela unutar BiH, onog u Hercegovini i jugozapadnoj Bosni (dalje: južni dio HB-a) (Shrader, 2003., 141).

U slučaju općeg udara na HVO bošnjačka je strana s velikom dozom vjerojatnosti mogla očekivati potpunu pobjedu. To više što je bilo sigurno da dva čimbenika izvan BiH koja bi bila u prilici poremetiti bošnjačke planove neće djelovati u tom smislu. Jer ako bi se u sukob uključila Hrvatska – on ne bi uspio. No uključivanje u unutrašnje bh. prilike bez pristanka vlade te zemlje ili protiv nje, a u međunarodnoj se zajednici pod bh. vladom razumijevao bošnjački segment vlasti u BiH (Owen, 1998., 85), izložilo bi Hrvatsku međunarodnoj izolaciji i sankcijama. Kako ona nije imala potencijal za izdržavanje takve vrste pritiska, osobito u vremenu kad se oko 25% njezina teritorija nalazilo pod srpskom okupacijom, na bošnjačkoj se strani nisu trebali pribojavati značajnijega vojnog angažmana Hrvatske u obrani pozicija bh. Hrvata. To više što je njezino vodstvo, kako bi izbjeglo optužbe za miješanje u unutrašnje stvari BiH, još 1. 6. 1993., neposredno prije otpočinjanja općega bošnjačkog udara na HVO, predlagalo Vijeću sigurnosti UN-a međunarodnu kontrolu granica između Hrvatske i BiH (Nobilo, 2000., 565).

Bošnjaci se nisu trebali pribojavati ni formalno očekivanog, negativnog stava međunarodne zajednice u slučaju općeg udara na Hrvate. Jer unatoč tome što bi vodio širenju ratnih sukoba, novim progonima, urušavanju međunarodnoga pristupa rješenju bh. problematike, u BiH su se jedino pozicije Srba i Bošnjaka odražavale na međunarodne odnose. Kako je međunarodno usuglašeno te od Srba prihvaćeno da se "srpsko pitanje" rješava uspostavom srpske jedinice na pola teritorija BiH, zapravo je preostalo na odgovarajući način razriješiti tek pitanje pozicija Bošnjaka, tj. zajednice koja se identificirala s BiH, koja je doživljavana kao jedina žrtva rata, koju je podržavao "islamski svijet", koja je uživala simpatije najvećega dijela međunarodne javnosti (Huntington, 1997., 355). U takvoj konstelaciji snaga bh. Hrvati, bez imalo značajnijeg inozemnog protektora (Lucić, 2005., knj. 1, 297), zapravo su postali stra-

na na čiji je račun poželjno zadovoljiti ciljeve drugih dvaju naroda i time amortizirati njihovo političko nezadovoljstvo. To što je međunarodni plan, koji je proizišao iz prilagođavanja srpskim zahtjevima, predviđao i uspostavu hrvatske jedinice proizlazilo je iz činjenice što su u trenutku njegova nastanka Hrvati uistinu bili nekakav političko-vojni faktor u BiH koji kontrolira dio njezina teritorija. Ako se pak vojnim brisanjem toga realiteta, makar i uz cijenu masovnih iseljavanja, rješavalo za međunarodnu zajednicu vrlo važno pitanje bošnjačkih pozicija, tad je nestajao i razlog za potporu planu koji uključuje i hrvatsku jedinicu.

U svakom slučaju, još tijekom lokalnih hrvatsko-bošnjačkih sukoba bila je očita međunarodna blagonaklonost prema Bošnjacima. Za razliku od početnih hrvatskih vojnih uspjeha, koji su popraćeni ostrim prijetnjama hrvatskoj strani, bošnjačko zauzimanje hrvatskih teritorija ne samo da nije naišlo na međunarodnu osudu nego se i u tom razdoblju vršio pritisak na Hrvate (Owen, 1998.). Takvim je pristupom međunarodna zajednica mogla samo ohrabriti Bošnjake u namjeri da otpočinu opći udar na HVO. U tom sukobu Hrvati su mogli očekivati međunarodnu potporu jedino u slučaju pristanka na dobrovoljno podvrgavanje "bosanskoj vladi".

Sve u svemu, u prilikama kakve su bile bošnjačka je strana procijenila da joj opći udar na HVO i vojno uništenje HB-a (Hodžić, 1999., 24-25, 49) pruža mogućnost daljnje artikulacije vlastitih ciljeva, pa ga otpočinje nakon propasti Vance-Owenova plana, odnosno već u lipnju 1993., odbijajući tadašnji hrvatski prijedlog dogovornog, kompromisnog razgraničenja između hrvatske i bošnjačke jedinice (Nobilo, 2000., 567). Razvoj je događaja pokazao da je riječ bila o izvrsnoj političkoj i vojnoj procjeni koja će potpuno ostvariti rezultate zbog kojih je pokrenuta, uvelike zahvaljujući vrlo osjetnoj međunarodnoj podršci. Kako kaže sam David Owen: "Kad je riječ o MKBJ-u, vjerujem da će povijesne činjenice pokazati da smo bili najdosljedniji zaštitnici interesa bosanskih Muslimana" (Owen, 1998., 436).

Gledano s vojnog aspekta, gotovo odmah nakon otpočinjanja općeg udara ABiH, Hrvati doživljavaju izrazite teritorijalne gubitke. Već u lipnju gube vlastite etničke prostore travničke i kakanjske, a u srpnju fojničke, bugojanske i, najvećim dijelom, gornjovakufske općine. Početkom studenog izgubit će i svoje prostore unutar općine Vareš (Rotim, 1998., knj. 2). Osim toga, bošnjačka je strana uspjela mirno podložiti dio prostora pod kontrolom HVO-a koji nisu bili u prilici organizirati imalo uspješniju obranu (Bihać, okolica Tuzle, Usora, Sarajevo). Navedeni uspjesi doveli su do toga da su u srednjoj Bosni i sjevernoj Hercegovini pod hrvatskom kontrolom ostale samo pojedine enklave (Žepče, Vitez, Kreševo, nekoliko

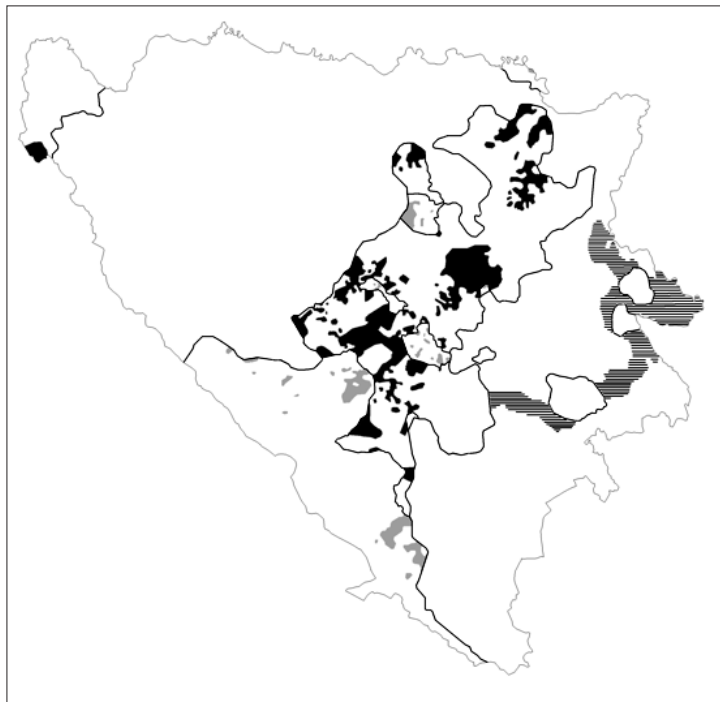
sela u okolici Vareša i Konjica). Ukupno, do kraja 1993., ABiH uspjela je HVO-u "preoteti" oko 4% BiH. Na prostorima koje je kontrolirala, a riječ je i dalje o 21% BiH, živjelo je prema popisu iz 1991. oko 217.000 Hrvata. Od toga njih oko 110.000 na teritorijima koji su vojno zauzeti (3% BiH). S tih prostora Hrvati su u velikoj većini ili izbjegli pred ABiH ili su s njih protjerani ili su se naknadno iselili. S druge strane, HVO je uspio zauzeti samo izolirane bošnjačke krajeve koji su prije izbijanja općeg udara ABiH već bili u njegovu okruženju. Ukupno oko 1% BiH. Najveći dio tih prostora bio je na tlu općina Prozor, Stolac i Čapljina. Na prostorima koji su se potkraj 1993. nalazili unutar okvira HB-a, koja je 28. 8. 1993. u Grudama proglašena republikom i koja je zauzimala nekih 13% BiH, živjelo je prema popisu iz 1991. oko 81.000 Bošnjaka. Najveći dio njih izbjegao je najprije pred srpskim snagama (dio HB-a koji se početkom rata nalazio pod srpskom okupacijom), a poslije i pred HVO-om ili je protjeran ili se naknadno iselio.

Početni izraziti uspjesi ABiH upečatljivo su pokazali mogućnost njezina potpunog ovladavanja prostorima pod kontrolom HVO-a te na mogućnost, time uzrokovanog, masovnoga hrvatskog iseljavanja iz BiH. Kako se takvo što ne bi dogodilo, kako bi se očuvale pretpostavke za regulaciju statusa hrvatskoga naroda u BiH u skladu s tada aktualnim međunarodnim planovima – vodeće političke strukture unutar Hrvatske pružile su, uz ostalo, i određenu vojnu podršku HVO-u (Lucić, 2005., knj. 1). No zbog mogućnosti da zbog nje Hrvatska bude međunarodno izolirana i sankcionirana svelo ju se, pokušavajući je skriti i od domaće javnosti, na vrlo skromnu mjeru (više kod: Marijan, 2004.). Po podacima tajništva UN-a s početka 1994., riječ je bila o nekih 3000 do 5000 vojnika Hrvatske vojske (HV) (Nobilo, 2000., 570), uglavnom angažiranih u obrani južnoga dijela HB-a. Kako navodi tadašnji američki veleposlanik u Hrvatskoj, Peter Galbraith: "Hrvatska je vojna bila u Bosni jer su bosanski Hrvati gubili u muslimansko-hrvatskom ratu. I u biti radilo se o obrambenom djelovanju jer su se bojali (hrvatsko vodstvo, S. M.) da će u slučaju povlačenja HV-a, ABiH vojno pobijediti i da će (Hrvati, S. M.) izgubiti velike dijelove teritorija."

Kako je hrvatski državni oslonac HVO-u onemogućio bošnjački prodor u pravcu južnoga dijela HB-a, najsnažniji udari ABiH nastavljeni su u pravcu izoliranih enklava kojima Hrvatska nije mogla pružiti odgovarajuću zaštitu. Kako bi se pak ovladalo južnim dijelom HB-a, bilo je nužno odstraniti hrvatsku državnu podršku HVO-u toga prostora. U tom smislu bošnjačka je strana, intenzivno optužujući Hrvatsku za miješanje u unutrašnje stvari BiH, ovisila o spremnosti međunarodne zajednice da političkim pritiscima te, ako treba, i otvorenom pri-

➤ SLIKA 3
Prostorni rezultati
hrvatsko-bošnjačkoga
ratnog sukoba

jetnjom sankcijama i izolacijom okonča spomenutu podršku. Tu je spremnost međunarodna zajednica otvoreno iskazala. S jedne strane, odustajući od mogućnosti da hrvatske enklave proglasi zaštićenim zonama, što je učinila s bošnjačkim enklavama u srpskom okružju, omogućila je ABiH da nastavi udarima na njih do pada tih istih enklava. S druge strane, kako bi oslabila obranu južnoga dijela HB-a, Hrvatsku je, mada ne formalno (ponajviše zbog njezina zbrinjavanja mase hrvatskih i bošnjačkih izbjeglica), izložila snažnim pritiscima, pa ju je faktično izložila sankcijama i izolaciji (Nobilo, 2000., 562, 577).

Tanke linije – granice BiH; podebljane linije – razgraničenje između HVO-a, ABiH i Vojske RS; vodoravne linije – prostori koje je Vojska RS preotela ABiH tijekom prve polovice 1993.; tamno – hrvatski etnički prostori zauzeti od ABiH; sivo – bošnjački etnički prostori zauzeti od HVO-a. Zemljovid izradio dr. sc. Saša Mrduljaš. Etnički raspored prema podacima: Gelo i sur., 1995.

Također, svojom tolerancijom bošnjačkog odnosa prema planovima unutrašnjeg uređenja koje je tada nudila, međunarodna je zajednica dala bitan doprinos ne samo njihovoj propasti nego i urušavanju hrvatskih pozicija u BiH. Riječ je bila o Owen-Stoltenbergovu planu i Akcijskom planu EU-a. Što se tiče hrvatske jedinice, oba su za nju formalno predviđala 17,5% BiH. Ipak, po zemljovidima koji su predloženi uz te planove, ona je, po prvome od njih, obuhvaćala tek oko 16,12%

BiH, dok je po drugome planu u prvotnom zemljovidu zauzimala nekih 15,19%, tj. u njegovoj modificiranoj verziji 16,28% BiH (v. karte kod: Sančević, 208, 212) s tim da se u slučaju zemljovida koji su prezentirani uz Akcijski plan EU-a predviđalo da manjak teritorija za hrvatsku jedinicu bude naknadno nadoknađen od Srba (Owen, 1998., 289, 306).

Unatoč hrvatskom i srpskom prihvatanju obaju planova, bošnjačka ih je strana odbila te je nastavila s vojnim djelovanjima protiv Hrvata. Uzimajući u obzir da takvo djelovanje nije ugrozilo bošnjačke pozicije na međunarodnoj sceni, može se zaključiti da do njega nije ni moglo doći bez odgovarajućih međunarodnih poticaja. Sudeći po svjedočenju akademika Muhameda Filipovića, oni su dolazili i od samoga Davida Owena, koji je još 26. 7. 1993. na izdvojenom sastanku s bošnjačkom delegacijom izjavio sljedeće: "Rekao nam je da zna da mi ne možemo biti zadovoljni s onim što su dobili Srbi, u teritorijalnom smislu, ali da se stvar može ispraviti na taj način da se muslimanska strana namiri na račun Hrvata. Ako mi pristanemo na ono što trebaju dobiti Srbi, tada će oni okrenuti leđa Hrvatima i mi se možemo namiriti na njihov račun" (Filipović, 2000., 301).

Prikazano bošnjačko djelovanje jasno je pokazivalo da ni uspostava HB-a ni samoinicijativno, deklarativno određivanje njezina opsega nisu bili razlogom destruktivne artikulacije hrvatsko-bošnjačkih odnosa. Jednostavno, bošnjačka se strana, čvrsto inzistirajući na unitarnoj BiH, odlučno protivila njezinu uređenju kao složene države konstituirane od, uvjetno rečeno, etnički definiranih autonomnih jedinica. Stoga je s neprijateljstvom gledala i na mogućnost uspostave hrvatske teritorijalne jedinice koja bi, u skladu s ponudom navedenih planova, zauzimala tek 17,5% teritorija BiH. Jedinice koja bi se gotovo odreda prostirala na hrvatskim etničkim prostorima, koja bi bila manja od njihove veličine i koja bi tek minimalno uključivala većinski bošnjačke prostore. S tim u vezi, bošnjačka je strana spretno iskorištavala okolnosti unutar kojih je bez problematiziranja vlastitih pozicija na međunarodnoj sceni, pa i uz samu međunarodnu asistenciju, bila u prilici vojno eliminirati spomenutu mogućnost.

Pobjedonosni pohod ABiH na prostore pod kontrolom HVO-a bit će okrunjen u veljači 1994. Tada međunarodna zajednica, u prilikama kad pojačani bošnjački vojni pritisak vodi prema slomu hrvatskih enklava, otvoreno suočava Hrvatsku s prijetnjom da će u slučaju nastavljanja potpore HVO-u biti izložena izolaciji i sankcijama (Nobilo, 2000.). Kako iznosi Peter Galbraith: "To je bilo stvarnim razlogom očajanja (vlasti, S. M.) u Zagrebu, gdje su se suočili sa strašnim izborom između ustrajavanja na djelovanju koje je vodilo sankcijama i povlačenja svojih trupa (iz BiH, S. M.)." Kako izostanak te potpo-

re ne bi doveo do vojnoga pada ne samo enklava nego, s vremenom, i do pada samoga južnog dijela HB-a (Lucić, 2005., knj. 2., 48) te do masovnog iseljavanja hrvatskoga naroda pred ABiH, hrvatska strana odustaje i od HB-a i od utemeljenja vlastite jedinice unutar (kon)federativne BiH te pristaje na formiranje hrvatsko-bošnjačke Federacije BiH (FBiH) (ožujak 1994.). Formalno hrvatsko-bošnjačkog entiteta u BiH, a u zbilji tvorevine koja od svoga formiranja posjeduje izrazito snažan potencijal za transformaciju u unitarnu, faktički bošnjačku, nacionalnu političko-teritorijalnu jedinicu. Unutar FBiH obrađeni dio HB-a najvećim je dijelom transformiran u kantone s hrvatskom većinom ili u kantone s podjednakim udjelom Hrvata i Bošnjaka. Utemeljenjem FBiH hrvatska je strana pristala na onaj politički model koji je još u kolovozu 1993. predsjednik Hrvatske dr. Franjo Tuđman doživljavao kao sredstvo koje treba omogućiti da se bošnjačka vlast, kad se već ne može nametnuti Srbima – nametne barem Hrvatima (prema: Krmepotić i sur., 1998., 287, 295). Ipak, prilikom formiranja FBiH Hrvati su uspjeli sačuvati HVO i rukovođenje njim. Time su, barem do daljnjega, prostori pod kontrolom HVO-a faktično nastavili egzistirati kao svojevrsan autonomni prostor veće dijela hrvatskoga naroda unutar BiH.

U konačnici, usuglašenim djelovanjem HV-a, HVO-a i ABiH potkraj ljeta 1995. prostori BiH pod srpskom kontrolom svedeni su na manje od polovice bh. teritorija. Daljnji prodor zaustavlja sama međunarodna zajednica inzistirajući na opstanku srpske jedinice koja bi obuhvaćala, prethodno dogovorenih, 49% BiH (Bilt, 1999., 171-172, 183; Holbrooke, 1998., 198-199; Owen, 1998., 399). Time su stvoreni uvjeti za srpsko prihvaćanje političke osnove iskazane u Planu kontaktne skupine za BiH (travanj – srpanj 1994.), po kojem se ta zemlja zamišlja kao složena država formirana od dvaju entiteta: FBiH i RS. U trenutku obustavljanja ratnih operacija pod kontrolom je HVO-a bilo gotovo 24% BiH. Poslije mirovnih pregovora potkraj iste godine i utemeljenja "daytonske" BiH, po kojoj je RS pripalo oko 48,5% a FBiH 51,5% bh. teritorija, pod kontrolom HVO-a ostaje oko 19% BiH. Nakon definitivnoga prostornog definiranja FBiH većinski hrvatski kantoni (hercegbošanski, zapadnohercegovački, posavski) zauzimaju 6621 km² ili 12,94%, a mješoviti hrvatsko-bošnjački kantoni (hercegovačko-neretvanski i srednjobosanski) 7590 km² ili 14,83% bh. teritorija (<http://www.fzs.ba/fzsb.htm>).

ZAKLJUČAK

Uzimajući u obzir da su hrvatski etnički prostori zauzimali oko 20% BiH, proglašenjem HZ-a / HB-a na približno trećini njezine prostornosti HDZ BiH "povukao" je izrazito problematičan politički potez, jednostavno zato što je time, jednako kao

i u slučaju optimalno zamišljanog okvira HB-a (oko 25% bh. teritorija), niz srpskih te bošnjačkih etničkih prostora jednostrano proglašen dijelom hrvatske teritorijalne jedinice unutar BiH. Takvim prostornim određenjem iste tvorevine, kojoj se formiranje opravdavallo obrambenim razlozima, stvorena je osnova za njezin doživljaj i kao tvorevine koja ima za cilj nametanje hrvatske etničke vlasti dijelu pripadnika drugih dva-ju bh. naroda.

Međutim, razvoj događaja nakon međunarodnoga priznanja BiH, izbijanja srpske agresije, intenzivnoga međunarodnog uključivanja u bh. problematiku jasno je pokazao da Hrvati nisu mogli ili nisu namjeravali nasilno nametati svoju vlast srpskim i bošnjačkim prostorima koji su proglašeni dijelom HB-a, da su do finalnog određenja prostorne rasprostranjenosti i veličine vlastite teritorijalne jedinice unutar složeno uređene BiH namjeravali doći dogovorom s druga dva naroda, vođenih prije svega pod okriljem međunarodne zajednice. Taj kompromisu usmjeren pristup hrvatske politike posebice se snažno očitovao prema Bošnjacima, do te mjere da je predstavljao bitan doprinos bošnjačkom uspjehu pri urušavanju mogućnosti za uspostavu ikakve hrvatske teritorijalne jedinice unutar složeno uređene BiH.

U skladu s navedenim, pri ocjenjivanju karaktera hrvatske politike u kontekstu "teritorijalne" dimenzije bh. problematike mnogo veće značenje od megalomanskog, deklarativnog opsega HB-a ili njezina optimalno zamišljanog okvira ima činjenica da je u zbilji ta tvorevina uglavnom obuhvaćala tek hrvatske etničke prostore te realitet hrvatskoga pristajanja da se hrvatska jedinica prostire, naspram srpskih te bošnjačkih pozicija i zahtjeva izrazito korektnih, međunarodno odobranih 17,5% BiH, odnosno na manje teritorija od veličine hrvatskih etničkih prostora u toj zemlji (Lucić, 2005., knj. 1., 556).

S obzirom na to da deklarativno ili optimalno zamišljen opseg HB-a praktički nije imao značenja u regulaciji hrvatskih političkih pozicija u BiH, a da je poslužio kao stanovito opravdanje (realiziranim) pokušajima djelomičnog (Srbi) ili potpunog (Bošnjaci) podvrgavanja hrvatskih etničkih prostora, može se ustvrditi da je djelovao vrlo štetno na pokušaje uspostave većinski hrvatske, istodobno multietničke teritorijalne jedinice unutar složeno uređene BiH.

Osim toga, iskorišten je u kreaciji manipulativnih prikaza bh. ratnih zbivanja, takvih kod kojih se upozoravanjem na formalni opseg HB-a pokušava stvoriti dojam o agresivnom karakteru hrvatske politike u BiH. Pri tome se, uz već istaknuto, zaobilazi i činjenica da se s vojno-teritorijalnog aspekta njezina funkcija svela prije svega na obranu hrvatskih etničkih prostora od agresivne realizacije maksimalističkih ciljeva bh. SDS-a

i SDA, ciljeva čije je ostvarenje vodilo pokoljima, progonima, zbjegovima, pljački i uništenju (ne)pokretne imovine, kulturnoga nasljeđa te političkoj desubjektivizaciji bh. Hrvata. Dakle, naroda koji je po Ustavu BiH trebao imati status konstitutivnog, suverenog te Srbima i Bošnjacima jednakopravnog naroda.

BILJEŠKE

¹ Prostorni pokazatelji prezentirani u radu proizišli su, ako nije drugačije navedeno, iz autorovih računalnih proračuna utemeljenih na priloženoj (etničkoj) karti BiH te na statističkim podacima objavljenim u: Gelo i sur., 1995.

² Demografski pokazatelji prezentirani u radu proizišli su, ako nije drugačije navedeno, iz autorovih proračuna utemeljenih na statističkim podacima objavljenim u: Gelo i sur., 1995.

IZVORI I LITERATURA

Amandmani LIX – LXXX na Ustav SR BiH, Sarajevo, 1990., Novinsko-izdavačka organizacija Službeni list SR BiH.

Begić, K. I. (1997.), *BiH od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma 1991. – 1996.*, Sarajevo: Bosanska knjiga.

Bilt, K. (1999.), *Zadatak mir*, Beograd: Radio B92.

Degan, Đ. V. (2002.), *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb: Globus.

Dnevni list *Slobodna Dalmacija*, Split, izdanja 1992.

Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, <http://www.fzs.ba/fzsb.htm> (22. 3. 2008.).

Filipović, M. (2000.), *Bio sam Alijin diplomata*, Bihać: Delta, knj. 1.

Galbraith, P. (2006.), *Svjedočenje Petera Galbraitha pred ICTY-om 12-14. 9. 2006.*, Haag, ICTY.

Gelo, J., Grizelj, M., Akrap, A. (priredili) (1995.), *Stanovništvo BiH – narodnosni sastav po naseljima*, Zagreb: RH – Državni zavod za statistiku.

Herceg, N., Tomić, Z. (1998.), *Izbori u BiH*, Mostar: Sveučilište u Mostaru / Centar za studije novinarstva.

Hodžić, Š. (1999.), Svjedok operacije "Neretva 93" (feljton), Sarajevo, dnevni list *Oslobođenje*, 15. 01. – 10. 02. 1999., <http://www.slobodanpraljak.com/> (22. 3. 2008.).

Holbrooke, R. (1998.), *Završiti rat*, Sarajevo: TKP Šahinpašić.

Huntington, S. P. (1997.), *Sukob civilizacija*, Zagreb: Izvori.

Ivanović, V. (2000.), *Raspad Jugoslavije i stvaranje BiH 1990. – 1995.*, Doktorski rad, Zagreb: FPZ.

Izetbegović, A. (2001.), *Sjećanja*, Sarajevo: TDK Šahinpašić.

Kasapović, M. (2005.), *BiH: podijeljeno društvo i nestabilna država*, Zagreb: Politička kultura.

Krmpotić, M., Tomljanović, I., Makovička, E. (istražili i pripremili) (1998.), *Kronologija rata – Hrvatska i BiH 1989.-1998.*, Zagreb: Hrvatski informativni centar.

- Lucić, P. (priredio) (2005.), *Stenogrami o podjeli Bosne*, Split / Sarajevo: Kultura & Rasvjeta / Civitas, knj. 1. i 2.
- Magaš, B., Žanić, I. (ur.) (1999.), *Rat u Hrvatskoj i BiH 1991-1995.*, Zagreb / Sarajevo: Jesenski i Turk / Dani.
- Marijan, D. (2004.), Vještački nalaz: o ratnim vezama Hrvatske i BiH (1991.-1995.), *ČSP*, 36 (1): 211-247.
- Markešić, I. (2004.), *Kako smo sačuvali BiH*, Sarajevo / Zagreb: HNV BiH.
- Nobilo, M. (2000.), *Hrvatski feniks – Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990. – 1997.*, Zagreb: Globus.
- Owen, D. (1998.), *Balkanska Odiseja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada / Hrvatski institut za povijest.
- Praljak, S. (2007.), *Pomoć Republike Hrvatske Muslimansko-Bošnjačkom narodu i Armiji BiH tijekom 1991. – 1995. godine*, Zagreb: Oktavijan.
- Ribičić, C. (2000.), *Geneza jedne zablude*, Zagreb / Sarajevo / Idrija: Jesenski i Turk / Sejtarija / Založba Bogataj.
- Rotim, K. (1997./1998.), *Obrana Herceg-Bosne*, Široki Brijeg: Grafotisak, knj. 1. i 2.
- Sančević, Z. (1998.), *Pogled u Bosnu*, Zagreb: Naprijed.
- Shrader, C. R. (2003.), *Muslimansko-hrvatski građanski rat u Srednjoj Bosni*, Zagreb: Golden marketing / Tehnička knjiga.
- Tuđman, M. (priredio) (2005.), *Istina o BiH: dokumenti 1991. – 1995.*, Zagreb: Slovo M.
- Ustavi i ustavni zakoni* (1974.), Zagreb: Informator.
- Vukadinović, R. (1989.), *Osnove teorije međunarodnih odnosa i vanjske politike*, Zagreb: Školska knjiga.

Croatian Politics in Bosnia and Herzegovina in the Context of the Declarative and Realistic Spatial Coverage of the Croatian Community / Republic of Herzeg-Bosnia (1991–1994)

Saša MRDULJAŠ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar – Centre Split, Split

In this paper the author analyses the character of the Croatian positional policy in Bosnia and Herzegovina in the context of its (initial) positions regarding the size of the Croatian unit in a complexly organised Bosnia and Herzegovina as well as its subsequent influence in that area. Based on insight, the conclusion has been reached that due to pretensions against a number of Serbian and Bosnian ethnic spaces in Bosnia and Herzegovina, the mentioned positions could justifiably have been understood in a negative way, especially on the Serbian and

Bosnian side. However, the Croatian policy for establishing an autonomous Croatian territorial unit in Bosnia and Herzegovina was mostly reduced to Croatian ethnic spaces and their protection, with a willingness, expressed at negotiations held under the auspices of the international community, to accept that the Croatian unit include even less territory than covered by Croatian ethnic spaces in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Croats, Serbs, Muslims/Bosniacs, Bosnia and Herzegovina, Croatian community / Republic of Herzeg-Bosnia, international community

Die kroatische Politik in Bosnien und Herzegowina im Kontext des deklarativen und realen Umfangs des ethnisch-kroatischen Bevölkerungsanteils / der „Republik Herceg-Bosna“ (1991–1994)

Saša MRDULJAŠ

Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften –
Zentrum Split, Split

Der Verfasser analysiert in dieser Arbeit den Charakter der kroatischen Positionspolitik in Bosnien-Herzegowina im Kontext ihrer (anfänglichen) Position zum Umfang des ethnisch-kroatischen Bevölkerungsanteils innerhalb der komplexen Verhältnisse in Bosnien und Herzegowina sowie die daraus resultierenden politischen Schritte. Aufgrund der gewonnenen Erkenntnisse kommt der Verfasser zum Schluss, dass infolge bestimmter territorialer Ansprüche der Kroaten auf eine Reihe angestammter serbischer und bosniakischer Gebiete die kroatische Politik zu Recht negativ bewertet wurde, zumal auf serbischer und bosniakischer Seite. Die Bemühungen der kroatischen Politik mit dem Ziel, eine autonome kroatische territoriale Einheit in Bosnien und Herzegowina zu schaffen, beschränkten sich schließlich hauptsächlich auf die dortigen ethnisch-kroatischen Gebiete und ihre Verteidigung, wobei bei den unter internationaler Schirmherrschaft geführten Verhandlungen die Bereitschaft zum Ausdruck gebracht wurde, ein geringeres Territorium als die ursprünglichen ethnisch-kroatischen Gebiete zu akzeptieren.

Schlüsselbegriffe: Kroaten, Serben, Muslime / Bosniaken, Bosnien und Herzegowina, ethnisch-kroatische Bevölkerung / „Republik Herceg-Bosna“, internationale Staatengemeinschaft